

POLSKA
bez barier

Przewodnik

Przewodnik
POLSKA
bez barier

STANISŁAW FRANCUZ – geograf, fotograf, filmowiec, wykładowca i ekspert d/s turystyki, instruktor przewodnictwa i ochrony przyrody PTTK. Autor licznych przewodników po Polsce dla osób niepełnosprawnych. Twórca i realizator wydawnictw multimedialnych na CD i DVD, serwisów WWW, folderów i książek o tematyce turystycznej. Przewodnik turystyczny po Dolnym Śląsku, Przewodnik Sudecki. Pilot wycieczek turystycznych. Doktorant na wydziale Pedagogiki DSW we Wrocławiu. Na filmowaniu, fotografii i podróżach w kraju i zagranicą spędza średnio 2/3 roku.

MARTA FRANCUZ – studentka V roku Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Pilotka wycieczek turystycznych. Autorka wielu opracowań promocyjnych dla Dolnego Śląska, Wielkopolski i Lubuskiego oraz Polski. Korektor tekstów do folderów i publikacji turystycznych m.in. Zima na Dolnym Śląsku, Dolny Śląsk dla dzieci i młodzieży, Atrakcje Dolnego Śląska i Dolny Śląsk z lotu ptaka, Wielkopolska bez barier, Pasjonatka gór, żagli, szymbowców, uczy dzieci gry na pianinie. Nie potrafi się nudzić – „Po co tracić czas, gdy mogę poznać świat i ludzi?”

MARCIN FRANCUZ – student Politechniki Wrocławskiej - Mechanika i Budowa Maszyn specjalność Inżynieria Lotnicza. Fotograf i filmowiec, wolontariusz w stowarzyszeniu PROGRES. W firmie Interior Multimedia i Wydawnictwa autor zdjęć, filmów (z lotu ptaka) i tekstów do opracowań, wydawnictw książkowych, filmowych, multimedialnych z zakresu turystyki i promocji regionów Polski. Żeglarz, motorowodnik, pasjonat turystyki, motocykli i gry na gitarze.

WIKTOR FRANCUZ – uczeń VI LO we Wrocławiu, wolontariusz, pasjonat wycieczek turystycznych i przyrody. Siermiak jachtowy i motorowodnik. Z aparatem fotograficznym w rękach już od 10 roku życia. Autor wielu zdjęć do wydawnictw w firmie INTERIOR. Współautor fotografii i filmów do przewodnika turystycznego pt. „Dolny Śląsk – otwarty dla każdego – 100 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych”. Województwo Wielkopolskie bez barier 70 tras... Asystent w reportażach filmowych i transmisjach TVONLINE.

Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich
PROGRES

55-120 Oborniki Śląskie, ul. Dworcowa 44/4
www.progres.media.pl

Projekt współfinansowany ze środków PFRON

ISBN 978-83-930088-5-8

www.bezbarier.turystyka.pl, www.bezbarier.info.pl

POLSKA bez barier

500 tras turystycznych
dla osób niepełnosprawnych

Przewodnik

POLSKA bez barier

500 tras turystycznych
dla osób niepełnosprawnych

Stanisław Francuz, Marta Francuz,
Wiktor Francuz, Marcin Francuz

W przewodniku zaprezentowano trasy o trzech stopniach trudności¹:

- * (jedna gwiazdka) trasa łatwa, nizinna, bez większych przeszkód, dostępna w 100% dla wózkowiczów;
- ** (dwie gwiazdki) trasa o pewnym stopniu trudności, niewielkie podjazdy, długość do 7 km, utrudnienia w postaci nierówności na drodze lub trasy wodne;
- *** (trzy gwiazdki) trasa trudna, długa lub powyżej 7 km, o sporej ilości podjazdów (różne przeszkody na trasie, często wymagane wsparcie wózkowicza przez osoby trzecie), w tym trasy kajakowe, wodne wielodniowe.

¹ gwiazdki są podane zarówno w spisie treści przy tytule trasy, jak i przy tytule opisu trasy.

Projekt współfinansowany ze środków PFRON.

Przedstawione treści wyrażają poglądy realizatora projektu i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska PFRON.

Autorzy: *Stanisław Francuz, Marta Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Konsultacje wersji dla niewidomych: *Patryk Miś*

Na okładce: *Agata Rocznik*

Projekt i opracowanie graficzne: *Andrzej Duliba*

Wykonanie map: *Aleksandra Domeradźka, Andrzej Duliba, Robert Lachmann*

Foto: *Stanisław Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz, Marta Francuz,*

Andrzej Kopystyński, Anna Kopystyńska, Andrzej Duliba, Mirosław Karasiuk,

Cezary Kopczyński, Bartłomiej Karwacki, Piotr Żyła, Robert Lachmann,

Waldemar Brygier, Andrzej Wilk.

Recenzja: *Joanna Szczepankiewicz-Battek*

Korekta merytoryczna: *Marta Francuz, Grażyna Francuz, Wiktor Francuz,*

Edward Kaszuba, Joanna Szczepankiewicz-Battek, Marek Battek, Katarzyna Rebizant

Weryfikacja techniczna: *Andrzej Kopystyński, Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Obsługa informatyczna: *Andrzej Kopystyński*

Współpraca merytoryczna: LOTUR, WOT Poznań, PLOT Poznań, PROT Rzeszów

DTP: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa

Wydanie I, Wrocław 2016

© Copyright by:

Wydawca: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa

Stanisław Francuz, ul. Stabłowicka 72, 54-058 Wrocław,

www.interior.net.pl, www.tourist.net.pl

na zlecenie

Stowarzyszenia Inicjatyw Obywatelskich PROGRES

www.progres.media.pl

ISBN: 978-83-930088-5-8

Druk: Stolgraf oddział Świdnica, ul. M. Konopnickiej 13,

58-100 Świdnica, tel. 74 853 69 97, www.stolgraf.pl

Szanowni Państwo!

Pod względem turystycznym Polska jest jednym z najatrakcyjniejszych regionów w Europie. Wyjątkowe atuty sprawiają, że przybywa tu wielu gości z kraju i zagranicy. Wśród nich są również osoby z niepełnosprawnością. Starając się zaspokajać także ich potrzeby i oczekiwania, oddajemy do Państwa dyspozycji przewodnik pt. Polska bez barier - 500 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych. Poprzez to wielonarzędziowe wydawnictwo chcemy zaprosić Państwa do skorzystania z bogatej i różnorodnej oferty turystycznej, jaką ma nasz kraj. Wierzymy, że przewodnik ułatwi wszystkim gościom planowanie pobytu, pomoże uzyskać dostęp do niezbędnych informacji, a także przyczyni się do włączenia jak największej grupy osób z niepełnosprawnością do aktywnego uczestnictwa w turystyce.

Mamy ogromną nadzieję, że pobyt będzie dla Państwa na tyle ciekawy i inspirujący, że powrócicie tu jeszcze nie raz. Do zobaczenia na pozbawionych barier polskich szlakach turystycznych!

Z wyrazami szacunku

*Stanisław Francuz, Marta Francuz,
Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Polska położona jest w Europie Środkowej między Morzem Bałtyckim na północy a Sudetami i Karpatami na południu, w przeważającej części w dorzeczu Wisły i Odry.

Charakteryzuje się zmienną rzeźbą terenu – góry przeplatają się z nizinami i pojezierzami, klimat alpejski z takim, w którym dojrzewa winorośl. Ukryte górskie wodospady, rzeki oraz bagna są domem dla licznych ptactwa wodnego. To kraina dzięki wcióż przyrody licznych borów, jezior i rozwijającej się pośród niej cywilizacji. Liczne miasta takie jak Kalisz, Gniezno, Poznań, Kraków, Wrocław, Gdańsk, Szczecin szczycą się ponad tysiącletnią tradycją.

Polska to kraj o bogatym dziedzictwie kulturowym i historycznym a jednocześnie młody duchem licznych uczelni wyższych zasilanych przez młodzież z kraju i zza granicy.

Polska to kolebka kultury, znana na skalę międzynarodową z festiwali muzycznych, filmowych, teatralnych i wielu wydarzeń sportowych: (Wratislavia Cantans, Teatry Uliczne, Festiwal Chopinowski, Sopot Festival, Festiwal w Opolu).

Poszczególne krainy Polski mają swój odrębny, niepowtarzalny charakter, składają się nań zabytki, kulinaria, folklor, ciekawe imprezy kulturalne i sportowe.

Polska może poszczycić się bogactwem zamków, pałaców, klasztorów i kościołów. Takie ikon jak Malbork, Książ, Czochoa, Lubiąż, Krzeszów przyciągają co roku rzesze turystów.

Zabytki i miasta wpisane na listę UNESCO takie jak Kraków, Zamość, Toruń, Wieliczka, Kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze, Warszawa oraz genialna Hala Stulecia zaprojektowana przez Maxa Berga we Wrocławiu, to gwarancja doświadczeń kulturowych i historycznych na najwyższym poziomie.

Dzieje Polski to także liczne związki z Niemcami, Austrią, Rosją, Litwą i Ukrainą oraz osiedlającymi się tu przez stulecia Żydami. W krajobrazie pozostały do dziś cerkwie, kościoły, meczety i synagogi.

Polska to kraina, która obfituje w wiele mrocznych legend i tajemnic, a podziemia, kopalnie, lochy i fortyfikacje pełne są szyfrów i zagadek czekających na swych odkrywców. Ziemia tu obfituje w liczne minerały oraz źródła mające dobroczynny wpływ na nasze zdrowie. Turystów i gości przyciągają uzdrowiska sudeckie i karpackie, w centralnej Polsce i nad Bałtykiem. Powietrze przesycone jest zapachem borów sosnowych, kwitnących wiosną rzepaków, akacji oraz lip. Pięknie jest tu o każdej porze roku – od zimy tatrzańskie poprzez pełną barw bukowych lasów jesień nad przełomem Dunajca. Na Wasze przybycie czekają liczne parki narodowe i krajobrazowe. Od gór przez wyżyny i pojezierza, aż do Bałtyku.

Na szczególną uwagę zasługują przedziwne grupy skalne w Sudetach: Szczeliniec Wielki, Błędné Skały i Szlak Skalnych Grzybów w Górach Stołowych.

Tysiące ścieżek górskich, przytulnych schronisk i znakomicie przygotowana baza turystyczna czekają na wędrowców. Znajdą tu coś dla siebie nawet najbardziej wymagający. W górach królują sporty zimowe, ale można uprawiać tu również, rafting, wspinaczkę, przeprawy przez mosty linowe, loty widokowe na parolotni i szybowcu. Niziny i pojezierza zaś kuszą licznymi szlakami rowerowymi, jazdą konną, kajakami oraz żeglarstwem.

Poszukującym kontaktu z naturą Polska oferuje agro oraz ekoturystykę. Malownicze, spokojne, otoczone nieskazitelną naturą gospodarstwa wiejskie są idealnym miejscem na odzyskanie sił witalnych, oderwanie się od codziennej gonitwy, wyciszenie oraz relaks. Zapraszamy do Polski bez barier!

ZPM

Zachodniopomorskie
str. 736-775

POM

Pomorskie
str. 480-531

W-M

Warmińsko-mazurskie
str. 612-651

K-P

Kujawsko-pomorskie
str. 100-139

PDL

Podlaskie
str. 446-479

LBU

Lubuskie
str. 182-219

WLP

Wielkopolskie
str. 652-735

MAZ

Mazowieckie
str. 304-365

ŁDZ

Łódzkie
str. 220-253

LBL

Lubelskie
str. 140-181

DŚL

Dolnośląskie
str. 10-99

OPO

Opolskie
str. 366-403

ŚL

Śląskie
str. 532-583

ŚW

Świętokrzyskie
str. 584-611

PKR

Podkarpackie
str. 404-445

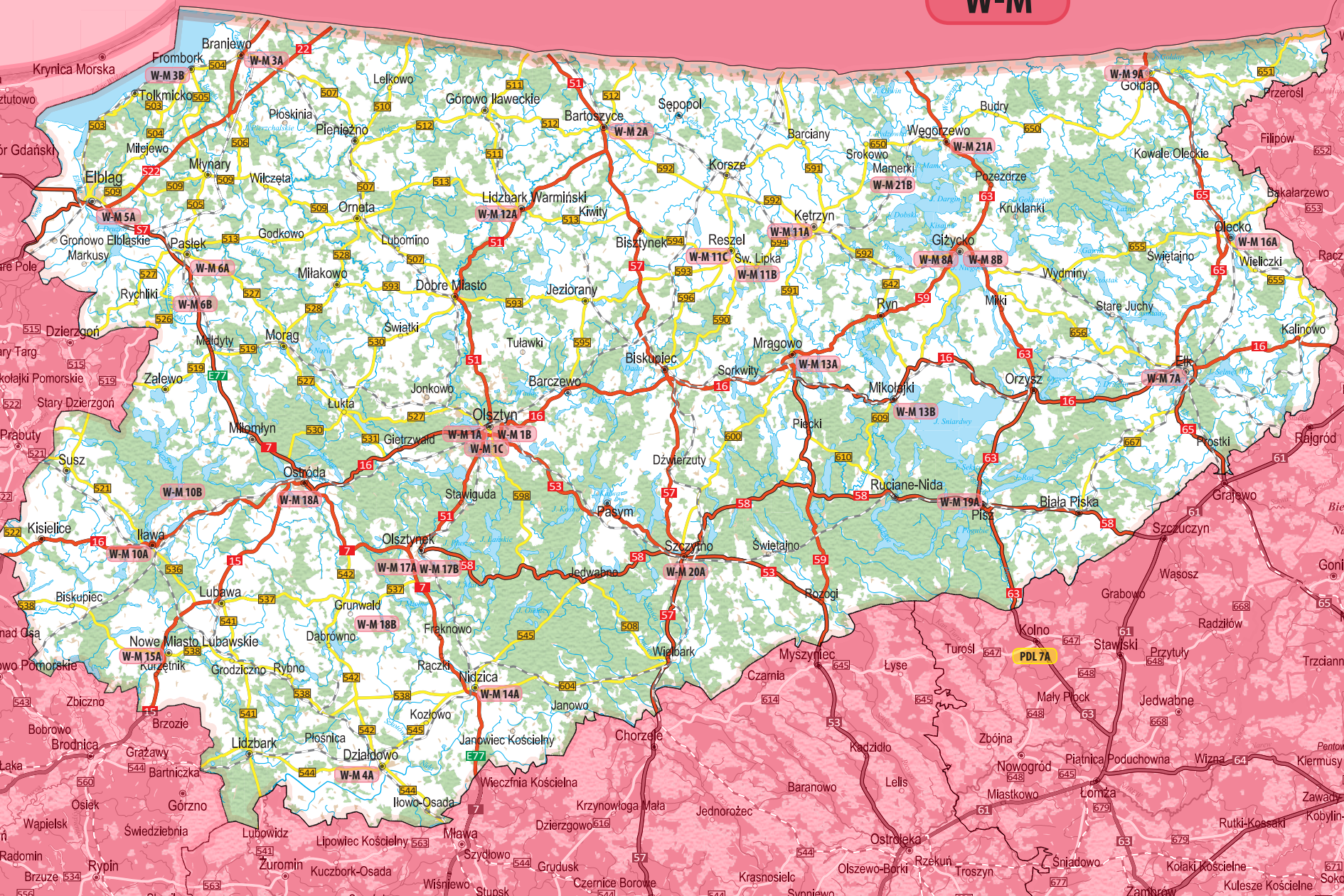
MŁP

Małopolskie
str. 254-303

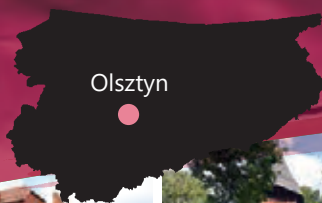
WOJEWÓDZTWO

WARMINSKO-MAZURSKIE

W-M

Olsztyn

Województwo warmińsko – mazurskie położone jest w północno-wschodniej Polsce. Na jego tereny przypadł obszar historycznych krain – Warmii, Mazur oraz Powiśla. Znaczna część województwa położona jest na Pojezierzu Mazurskim, w którego skład wchodzi Pojezierze Olsztyńskie, Mrągowskie, Ełckie, Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, a także Równina Mazurska. Północną część warmińsko – mazurskiego zajmuje Nizina Staropruska. Ziemię leżącą na zachodzie regionu reprezentuje Pobrzeże Gdańskie oraz Żuławy Wiślane, jak również Pojezierze Iławskie i Pojezierze Chełmińsko – Dobrzyńskie. Stolicą regionu i siedzibą wojewody oraz władz samorządowych jest Olsztyn.

Około 46% terenów pokrywają użytki rolne, 30% zajmują lasy, zaś na wody przypada 6%. Najwyżej położonym punktem jest Dylewska Góra, która usytuowana jest na wysokości 312 m n.p.m., zaś punktem najniższym położonym są Żuławy Wiślane, leżące na wysokości 1,8 m p.p.m.

Charakterystycznym elementem województwa są licznie występujące jeziora. Znajduje się ich tu ponad 3 tysiące. Kraina Wielkich Jezior Mazurskich zawiera największe jeziora Polski. Są to jezioro Śniardwy, o pow. 109,7 km², oraz jezioro Mamry o pow. 102,3 km². Pojezierze Iławskie zawiera najdłuższe polskie jezioro czyli Jeziorak, o dł. 27 km. Znaczna część jezior połączona jest systemem kanałów zbudowanych w XIX w. (Kanał Elbląski).

Region jest zróżnicowany pod względem etnicznym. Licznie występują tu mniejszości narodowe m.in. Ukraińcy, Niemcy, Romowie i Białorusini.

Województwo warmińsko – mazurskiego sąsiaduje z obwodem kaliningradzki Federacji Rosyjskiej. Granica stanowi ponad 200 km. Jest on zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. Znajduje się na nim 6 przejść granicznych kolejowych i drogowych.

Głównym działem gospodarki województwa warmińsko – mazurskiego jest produkcja rolno-spożywcza, przemysł drzewny, gospodarka leśna, turystyka, a także produkcja opon, maszyn i urządzeń.

Na terenie województwa odbywają się cykliczne imprezy kulturalne. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się m.in. Międzynarodowy „Pik-

nik Country” odbywający się w Mrągowie. Znany jest również Festiwal Jazzu Tradycyjnego „Złota Tarka” w Iławie, Międzynarodowy Festiwal Piosenki Żeglarskiej i Morskiej „Szanty w Giżycku” czy też Ogólnopolskie Spotkania Zamkowe „Śpiewajmy poezję”.

Województwo warmińsko – mazurskie stanowi jeden z najbardziej atrakcyjnych regionów pod względem turystycznym. Zachwycają tam malownicze jeziora, krajobrazy, bogata fauna i flora, jak również gotyckie budowle, związane z działalnością Krzyżaków oraz biskupów warmińskich. Warmia i Mazury nazywana Krainą Tysiąca Jezior jest wręcz rajem dla zwolenników żeglarstwa i kajakarstwa. Spływ kajakiem odbyć można na rzekach Krutyni, Łynie, Pasłęce, Sapinie czy też Pisie. Najbardziej znanymi miejscowościami zapraszającymi turystów do wypoczynku są: Giżycko, Mikołajki, Ruciane Nida, Węgorzewo, Szczytno, Pisz, Mrągowo, Iława, Ostróda.

Atrakcją województwa są liczne zabytki architektury. Z dawnych fortyfikacji zachowały się w dobrym stanie zamki krzyżackie i biskupie w Olsztynie, Nidzicy, Lidzbarku Warmińskim, Braniewie, Reszlu, Ostródzie i Szczytnie.

Architekturę sakralną reprezentują liczne kościoły gotyckie, w tym katedra we Fromborku, dobromiejska kolegiata oraz kościoły drewniane w Wieliczce, Ostrykole czy Lubawie. Barokową perłą architektoniczną jest sanktuarium maryjne w Świętej Lipce. W kościele na szczególną uwagę zasługują organy wyposażone w ruchome elementy dekoracyjne. Licznie odwiedzane przez turystów są także sanktuaria w Stoczku Klasztornym oraz Gietrzwałdzie.

Turystów przyciągają historyczne Pola Grunwaldu. Miejsce zwycięskiej bitwy w 1410 r. pomiędzy sprzymierzonymi wojskami polsko – litewskimi a krzyżakami. Co roku dla uczczenia tego wydarzenia odbywa się tam rekonstrukcja bitwy. Warte uwagi są ruiny dawnej kwatery Hitlera w Gierłozie i Mamerkach koło Kętrzyna (Wilczy Szaniec), jak również Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku.

Warmia i Mazury zwana jest „Krainą Tysiąca Jezior” i zielonymi płucami Polski. Czyste powietrze, piękne krajobrazy, dobra kuchnia i gościnność mieszkańców są gwarancją dobrego wypoczynku.

Olsztyn

Olsztyn położony jest w południowej części Warmii, nad rzeką Łyną, w granicach Pojezierza Olsztyńskiego.

Pierwsza wzmianka o Olsztynie pochodzi z 1334 r. kiedy to Henryk von Luter założył w zakolu rzeki Łyny drewniano-ziemną strażnicę, która miała chronić osadnictwo na południowej Warmii przed najazdami Litwinów. W 1347 r. rozpoczęto budowę murowanego zamku.

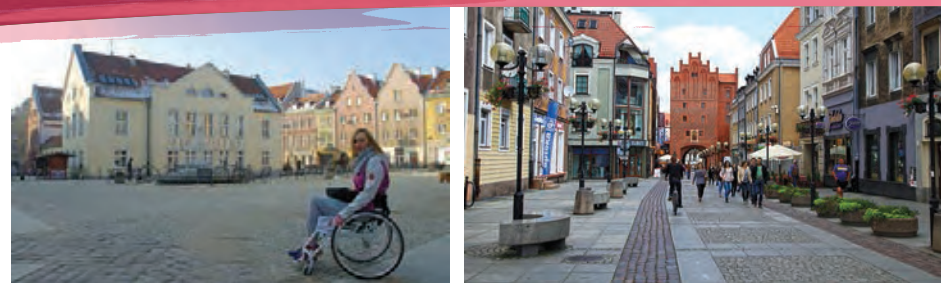
Prawa miejskie oraz nazwa „Allenstein” (kamień nad Łyną) zostały nadane miastu w 1353 r. przez Kapitułę Warmińską, która była właścicielem ziemi oraz samego miasta aż do 1772 r.

W roku 1378 kapituła warmińska nadała miastu kolejny przywilej, który wyznaczył ostatecznie granice Olsztyna. Miasto i zamek połączono murami, wyznaczono rynek oraz podzielono miasto na kwartały i parcele. Obywatele Olsztyna mogli również korzystać z dwóch lasów miejskich, przywileju połowu ryb w jeziorach i młynów nad rzeką Łyną.

W lata 1370-80 wzniesiono gotycki kościół pw. św. Jakuba Apostoła. Do dziś przetrwała wytyczona w XIV w. sieć ulic i część fortyfikacji. Aż do połowy XIX w. teren Olsztyna nie wychodził poza obszar wyznaczony w XIV w.

W bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. Olsztyn wystawił chorągiew po stronie Krzyżaków. W 1414 r. Olsztyn został zniszczony przez wojska króla Władysława Jagiełły. W 1440 r. miasto przystąpiło do Związku Pruskiego – konfederacji szlachty i miast pruskich skierowanej przeciw Krzyżakom. W 1454 r. mieszczanie wzięli udział w powstaniu przeciwko zakonowi krzyżackiemu i opanowali zamek, uznając zwierzchnictwo króla polskiego, jednak rok później miasto ponownie zajął zakon krzyżacki. Na mocy traktatu pokojowego zawartego w 1466 r. w Toruniu, Olsztyn wraz z całą Warmią przeszedł pod zwierzchnictwo Polski.

Wojna wywołana przez zakon krzyżacki w latach 1519-1521, spustoszyła południową Warmię. Ówczesnym administratorem dóbr kapituły warmińskiej był kanonik fromborski – Mikołaj Kopernik. Przygotował on skutecznie olsztyński zamek do obrony przed atakiem Krzyżaków. Ponadto Kopernik podjął wielką akcję zasiedlania rejonu, sprowadzając mówiących po polsku osadników z Mazowsza.

XVII w. to rozkwit miasta, korzystnie położonego na szlaku Królewiec – Warszawa. Mieszkańcy utrzymywali się z handlu i rzemiosła. Pośredniczyli też w wymianie handlowej między Polską a portami Bałtyku. Rozwój został powstrzymany przez wojny północne w XVII i XVIII w., a wielka zaraza lat 1709-1712 wyludniła miasto niemal całkowicie. Dzięki wsparciu kapituły Olsztyn w ciągu XVIII w. zdołał poprawić swe położenie. W okresie rozbiorów Warmię wcielono do Królestwa Prus. Miasto i zamek stały się własnością króla pruskiego.

W czasie wojen napoleońskich miasto zostało obrabowane. 3 lutego 1807 r. w Olsztynie zatrzymał się cesarz Napoleon Bonaparte. Po 1818 r. zabudowa miejska wyszła poza mury Starego Miasta. Druga połowa XIX w. to dynamiczny rozwój miasta.

W 1867 r. powstał nowoczesny szpital, w latach 1872-1873 przeprowadzono przez Olsztyn magistralę kolejową, łączącą Toruń z Królewcem, w 1877 r. powstało gimnazjum. W tym samym okresie Olsztyn stał się jednym z ośrodków polskiego ruchu narodowego na Warmii. W kwietniu 1886 ukazał się pierwszy numer „Gazety Olsztyńskiej”, polskiego pisma wydawanego bez przerwy do 1939 roku przez rodziny Liszewskich i Pieniężnych.

Na przełomie XIX i XX w. wzniesiono nowe gmachy publiczne, między innymi nowy ratusz w stylu holenderskiego renesansu, neogotycki kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa i neoromański św. Józefa, siedzibę rejencji, zbudowano też nowe dzielnice mieszkaniowe. W 1890 r. położono instalację gazową, w 1892 r. sieć telefoniczną, a w 1898 r. nowoczesny wodociąg i kanalizację. W roku 1907 zelektryfikowano miasto a na ulicach pojawiły się tramwaje.

Po I wojnie światowej w wyniku plebiscytu w 1920 r. Olsztyn pozostał po stronie Niemieckiej. 22 stycznia 1945 Olsztyn zajęła Armia Czerwona, która spaliła miasto.

Miasto przeżyło szybki wzrost gospodarczy po II wojnie światowej, kiedy stało się ośrodkiem administracyjnym Warmii i Mazur.

Dziś Olsztyn jest zarówno centrum gospodarczym, naukowym i kulturalno-turystycznym Warmii i Mazur.

OLSZTYN STARE MIASTO

W-M 1A ok. 1,6 km **

Trasa spacerowa:

Ul. Wyzwolenia/pl. Jana Pawła II (parking, nowy ratusz) – ul. 11 Listopada – ul. Staromiejska (Brama Wysoka, punkt IT) – ul. J. Lelewela – ul. L. Włodarczyka – ul. J. Długosza – ul. S. Staszica – Stare Miasto (stary ratusz, kamienice) – ul. Prosta – most na Łynie – powrót – ul. H. Kottłataja (historyczna zabudowa) – ul. Okopowa – (możliwość realizacji trasy W-M 1B Olsztyn – zamek) – ul. Zamkowa (ławeczka M. Kopernika, zamek kapituły, Muzeum Warmii i Mazur, kościół ewangelicko-augsburski pw. Chrystusa Zbawiciela, amfiteatr Cz. Niemena) – ul. Gazety Olsztyńskiej – pl. Targ Rybny – ul. Staromiejska – ul. 11 Listopada – pl. Jana Pawła II

Warto zobaczyć:

- założenie urbanistyczne Starego Miasta,
- gotycki zamek kapituły warmińskiej z II połowy XIV w.,
- fragmenty murów miejskich z Bramą Wysoką (Górna Brama) z XIV w.,
- bazylikę konkatedralną pw. św. Jakuba z XIV w.,
- kościół św. Wawrzyńca z końca XIV w.,
- stary ratusz z XIV w., odbudowany w latach 1623-1624,
- kaplicę Jerozolimską z 1565 r.,
- secesyjną zabudowę ul. Dąbrowszczaków,
- neogotycki kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z lat 1901-1902,
- neoromański kościół pw. św. Józefa z lat 1912-1913,
- kościół pw. Chrystusa Króla w stylu renesansu włoskiego z XX w.,
- kościół garnizonowy pw. Matki Boskiej Królowej Polski z lat 1913-14),
- neogotycki kościół ewangelicko-augsburski pw. Chrystusa Zbawiciela z lat 1876-1899,
- pseudogotycką kaplicę cmentarną, obecnie cerkiew prawosławna z 1904 r.,
- secesyjną kaplicę Zjednoczonego Kościoła Ewangelickiego z przełomu XIX i XX w.,
- dom Gazety Olsztyńskiej,
- pałacyk przy ul. Metalowej,
- pałacyk fabrykancki (XIX w.),
- pałac Archiprezbitera z II poł. XVIII w.,
- wiadukt kolejowy na przełomie Łyny z XIX w.,
- Dom Polski z XIX w.,
- nowy ratusz z pocz. XX w.,
- figurę Boża Męka z XVIII w.,
- figurę Chrystusa Pana z XVIII w.
- willowy Dom Abrahama z 1904 r.,
- kościół pw. Matki Bożej Różańcowej z roku 1878,
- kapliczkę przydrożną z roku 1909 na osiedlu Dajtki
- drewnianą dzwonnice słupową z początku XIX w.,
- trzy kapliczki przydrożne z lat 1850 i 1903 przy ul. Bałtyckiej i Żurawiej,
- Tartak Raphaelsohnów.

Informacja:

Wojewódzkie Centrum Informacji Turystycznej w Olsztynie, ul. Staromiejska 1, 10-017 Olsztyn, tel. 89 535 35 65, 89 535 35 66, www.olsztyn.eu

OLSZTYN – ZAMEK I PARK, PODZAMCZE NAD ŁYNĄ

ok. 0,8 km ** **W-M 1B**

Trasa spacerowa:

Jako kontynuacja trasy W-M 1A Olsztyn Stare Miasto lub z parkingu przy ul. Zamkowej (fontanna Symfonia Ptaków, park Podzamcze, zamek, amfiteatr, rzeka Łyna)

Zamek Kapituły Warmińskiej powstał w poł. XIV w., w okresie nadania Olsztynowi praw miejskich. Zbudowany jest w stylu gotyckim. Przez kilka stuleci pozostawał siedzibą administratora dóbr kapituły warmińskiej (rezydował tutaj m.in. Mikołaj Kopernik). W XVIII w. charakter obronny zamku został zmieniony na bardziej sprzyjający zamieszkanianiu. Odbudowano skrzydło pałacowe oraz doprowadzono dojazd z miasta. Od 1921 r. zamek wykorzystywany był do celów kulturalnych – mieścił muzeum niemieckie, a od 1945 r. polskie Muzeum Mazurskie (ob. Muzeum Warmii i Mazur). Współcześnie zamek wraz z amfiteatrem gości szereg imprez i koncertów, głównie w ramach Olsztyńskiego Lata Artystycznego.

Informacja:

Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, ul. Zamkowa 2, 10-074 Olsztyn, tel. 89 527 95 96, www.muzeum.olsztyn.pl

OLSZTYN – ŁYNA

Splywy (trasa 1,2,3 dni ***)

W-M 1C

Łyna ma źródła w rejonie wsi Łyna, a jej źródlika stanowią rezerwat, gdzie występuje ciekawe zjawisko erozji wstecznej. Rzeka płynie w kierunku północnym i wpada do Pregoły na terenie Obwodu Kaliningradzkiego. Długość rzeki to 264 km, z czego w Polsce 190 km. Jest to niezwykle interesujący szlak wodny, dający możliwość dowolnego rozbudowania go wzdłuż i wszerz. Górny bieg Łyny od wsi Kurki, to wspaniałe lasy i jeziora oraz dwa przełomy pozwalające zasmakować emocji typowych dla spływów rzekami górskimi. Trasa od Olsztyna ma wybitne walory krajoznawcze, można też ją nazwać szlakiem gotyckich zamków i kościołów.

Spotykamy tu między innymi: Zamek kapituły warmińskiej, fragmenty murów obronnych z końca XIV w., rezerwaty torfowiskowe (wszystko w Olsztynie), gotycki kompleks kolegiacki w Dobrym Mieście, Zamek Biskupi w Lidzbarku Warmińskim.

Informacja:

Splywy Pl, Krutyń 4, 11-710 Piecki, tel. 89 742 14 30, www.splywy.pl

OLSZTYN – CENTRUM UKIEL

W-M 1D ok. 1,5 km *

Obiekty CRS „Ukiel” powstały w ramach realizacji inwestycji pn. „Budowa całorocznej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej nad jeziorem Krzywym w Olsztynie”. Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel” to najnowocześniejszy na Warmii i Mazurach kompleks sportowo-rekreacyjny, zlokalizowany nad największym olsztyńskim jeziorem (obejmujący swoim zasięgiem tereny byłej Plaży Miejskiej przy ul. Kapitańskiej, Olsztyńskiego Centrum Kajakarstwa przy ul. Olimpijskiej oraz Centrum Żeglarstwa Wodnego i Lodowego przy ul. Sielskiej).

Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel” to całoroczna, nowoczesna infrastruktura w skład której wchodzi m.in. promenada spacerowa, ścieżki piesze i rowerowe biegnące brzegami Zatoki Grunwaldzkiej, kawiarnia i restauracje, place zabaw, kompleks pomostów widokowych i cumowniczych, platformy i tarasy wypoczynkowe oraz zaplecza szatniowo-sanitarne o wysokim standardzie. Osoby odwiedzające centrum korzystać mogą z szerokiej oferty usług rekreacyjno-sportowych. W sezonie letnim do dyspozycji udostępnione są: strzeżone kąpieliska z powiększonymi plażami, boiska do plażowej piłki siatkowej i koszykówki, wypożyczalnia sprzętu pływającego i sportowego (rowery, nordic walking, łyżworolki), wodny plac zabaw oraz wiele innych atrakcji. Zimą zapraszają do uprawiania sportu i rekreacji w oparciu o usługi sztucznego lodowiska, wypożyczalnia nart biegowych i wypożyczalnię bojerów. Doskonałe warunki do kąpieli zimowych stworzyliśmy również morsom. Cały rok korzystać można z hali do siatkówki plażowej, boisk do squash, siłowni, snowparku i skateparku.

Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel” to doskonałe miejsce do aktywnego wypoczynku o każdej porze roku, bez względu na wiek, pogodę i zainteresowania! Wszystko czego oczekujecie Państwo w zakresie wypoczynku, rekreacji, czy uprawiania sportu znaleźć można w kompleksie naszych obiektów położonych nad pięknym Jeziorem Ukiel, którego otoczenie cechują wyjątkowe walory widokowe!

Informacja:

Ośrodek Sportu i Rekreacji w Olsztynie, ul. Żołnierska 13A, tel. 89 527 74 02, osir@osir.olsztyn.pl, www.ukiel.olsztyn.eu

BARTOSZYCE

ok. 1 km * **W-M 2A**

Trasa spacerowa:

Ul. M. Kopernika/Szewców (parking)
– ul. Szewców – pl. Konstytucji 3 Maja (Brama Lidzbarska, skwer, fontanna) – ul. Rynkowa (kościół św. Jana Ewangelisty i Matki Boskiej Częstochowskiej) – ul. Ofiar Oświęcimia – ul. gen. J. Bema – ul. Kętrzyńska – ul. M. Kopernika

Bartoszyce leżą w północnej części województwa warmińsko-mazurskiego, na Równinie Sępopolskiej, która jest częścią Niziny Staropruskiej w dolinie rzeki Łyny. Miasto leży w historycznej krainie Barcji. Bartoszyce to miasto o wielowiekowej historii i tradycji, łączące w sobie wpływy polskie, niemieckie i wschodnie.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny Starego Miasta z XIV w.,
- Bramę Lidzbarską z 1468 r.,
- zachowany fragment miejskich murów obronnych z XIV w.,
- spichlerze z przełomu XVIII i XIX w.,
- gotycki kościół św. Jana Chrzyciela z XV w.,
- gotycki kościół św. Jana Ewangelisty i Matki Boskiej Częstochowskiej z XV w.,
- neogotycki kościół św. Brunona z lat 1882-83,
- kamienne baby (Baby pruskie) potocznie Bartki,
- wieżę ciśnię z ok. 1904 r.,
- budynek browaru.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej, ul. Boh. Warszawy 96, 11-200 Bartoszyce, tel. 89 762 98 80, www.bartoszyce.pl

BRANIEWO – PIERWSZA STOLICA WARMII

W-M 3A ok. 1,2 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Katedralna (parking, punkt IT, bazylika św. Katarzyny) – ul. Fromborska (Muzeum Ziemi Braniewskiej) – most nad fosą – w prawo przez obszar obwarowań – park przy fosie – ul. Sądowa (amfiteatr, baszty, mury kolegium) – pl. Wolności – ul. Portowa (spichlerz, kładka nad Pastką) – ul. Wodna – ul. S. Hozjusza – ul. M. Kromera – ul. Katedralna

Braniewo położone jest w północno – wschodniej części Polski, w niewielkiej odległości (6 km) od granicy z Obwodem Kaliningradzkim (Rosja). Geograficznie leży na północno – zachodnim skraju Równiny Warmińskiej i Wybrzeża Staropruskiego nad rzeką Pastką.

Warto zobaczyć:

- bazylikę św. Katarzyny z lat 1343-1442,
- wieżę bramną Zamku Biskupiego – jedyny ocalały fragment zamku,
- pozostałości obwarowań miejskich,
- sanktuarium Podwyższenia Krzyża Świętego z lat 1722-1747, wybudowane przez Jezuitów,
- kaplicę św. Rocha,
- budynek Collegium Hosianum,
- kościół św. Trójcy z początku XVI w. (ob. cerkiew greckokatolicka),
- kościół św. Antoniego z XIX w. (do 1945 r. ewangelicki),
- cerkiew prawosławną pw. Przemienienia Pańskiego (do 1949 r. kaplica ewangelicka),
- dom Konwertytów z 1718 r.,
- spichlerz z XVII w. (mariacki),
- dworzec kolejowy.

Informacja:

Punkt IT w Braniewie, ul. Katedralna 7, 14-500 Braniewo, tel. 55 644 33 03, www.it.braniewo.pl

FROMBORK

ok. 2,2 km ** **W-M 3B**

Trasa spacerowa:

Ul. Dworcowa (parking na dworcu) – ul. Rybacka (port, tóńdz rybacka na skwerze) – ul. A. Mickiewicza – (rynek, kościół św. Mikołaja, tawki orbity, tawka z M. Kopernikiem, fontanna, pompa) – ul. Pocztowa – ul. M. Kopernika (pomnik M. Kopernika) – ul. I. Krasickiego (kościół św. Wojciecha) – ul. Katedralna (zespół katedralny) – powrót tą samą drogą

Warto zobaczyć:

- zespół katedralny na wzgórzu złożony z katedry i obwarowań katedralnych, otoczony budynkami dawnych kanonii,
- gotycką bazylikę archikatedralną Wniebowzięcia NMP i św. Andrzeja z lat 1329-1388 z inicjatywy biskupów warmińskich, sarkofag M. Kopernika,
- gotycko barokową wieżę Radziejowskiego z XVI-XVII w., (planetarium, wahadło Foucaulta),
- wieżę Kopernika sprzed 1400 r.,
- 6 kanonii zewnętrznych z XVII-XVIII w. (m.in. kanonia pw. św. Stanisława Kostki, kanonia pw. św. Michała, kanonia pw. św. Pawła, kanonia pw. Matki Boskiej Wniebowziętej),
- cmentarz kanonicki,
- gotycko barokowy pałac biskupi z 1350 r., zwany pałacem Ferbera (Muzeum Mikołaja Kopernika),
- gotycki kościół św. Mikołaja z końca XIV w.,
- poewangelicki kościół św. Wojciecha z lat 1857-61,
- zespół szpitalny św. Ducha i kaplicę św. Anny (Muzeum Historii Medycyny),
- poewangelicki kościół św. Wojciecha,
- Basztę Żeglarską z XV w.,
- wieżę Wodną – wodociągową z XVI w.,
- kanał wodny Kopernika z pocz. XIV w.,
- domy z XVII-XVIII w.

Informacja:

IT we Fromborku, ul. Młynarska 5a, 14-530 Frombork, tel. 55 244 06 77, www.frombork.pl

W-M 4A ok. 1,2 km *

Trasa spacerowa:

Pl. A. Mickiewicza (parking, rynek, ratusz, skwer) – ul. Dąbrowszczaków (kościół Podwyższenia Krzyża Świętego) – skwer (figura MB) – ul. W. Jagiełły (synagoga) – ul. Pocztowa – ul. L. Waryńskiego – pl. A. Mickiewicza – ul. Zamkowa (zamek Krzyżacki – Urząd Miasta) – pl. A. Mickiewicza

Działdowo położone jest w województwie warmińsko-mazurskim, na pograniczu Garbu Lubawskiego i wzniesień Mławskich nad rzeką Działdówką (nazwa odcinka Wkry).

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny z przełomu XVIII i XIX w.,
- kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z XIV w.,
- kościół pw. św. Wojciecha z 1896 r.,
- gotycki zamek z XIV w.,
- ratusz z XVII w.,
- budynek dawnej synagogi,
- wieżę ciśnień przy ulicy Wolności,
- zespół zabytkowych kamienic przy ul. W. Jagiełły.

Informacja:

Urząd Miasta Działdowo – Wydział Rozwoju i Promocji Miasta, Zamkowa 12, 13-200 Działdowo, tel. 23 697 04 53, www.gminadzialdowo.pl

ok. 1,8 km * W-M 5A

Trasa spacerowa:

Ul. Giełdowa / Wybrzeże Gdańskie (parking przed mostem Wysokim) – ul. Giełdowa – most na Kanale Elbląskim – w prawo – ul. Wodna – bulwar Z. Augusta – ul. Wapienna – ul. Zamkowa (zespół zamkowy) – ul. Gimnazjalna (Muzeum Archeologiczno-Historyczne) – ul. Zamkowa – ul. św. Ducha – ul. Stary Rynek (katedra św. Mikołaja, ratusz staromiejski, kamienice przy ul. Mostowej, Brama Targowa) – ul. Kuśnierska (Centrum Sztuki Galeria El) – ul. Wodna – bulwar Z. Augusta most Wysoki

Elbląg jest położony u ujścia rzeki Elbląg do Zalewu Wiślanego, na południowym zachodzie morenowej Wysoczyzny Elbląskiej, na Pobrzużu Gdańskim.

Warto zobaczyć:

- kościół katedralny św. Mikołaja, XIII-XV w.,
- Bramę Targową z 1309 r. i pozostałości fortyfikacji miejskich,
- Kanał Elbląski,
- kościół poddominikański NMP z XIII-XVI w. (obecnie Galeria „El”),
- kościół św. Wojciecha,
- kościół Bożego Ciała z XIII-XV w.,
- kościół Świętego Ducha z XIV w.,
- kościół św. Antoniego z XIV w.,
- szachulcowy kościół bł. Doroty z XVIII w. (przeniesiony z Kaczynosu),
- kościół św. Jerzego z 1 połowy XIV w.,
- kościół św. Pawła Apostoła z 1895 r.,
- kościół św. Trójcy z 1838 r.,
- kościół polskokatolicki Dobrego Pasterza z lat 1880-1890,
- pałac Augusta Abbagga,
- Muzeum w Elblągu,
- zespół dawnego zamku i podzamcza,
- kamienice późnogotyckie, renesansowe i manierystyczne (odrestaurowane po 1945 r.).

Informacja:

Punkt Informacji Turystycznej w Elblągu, Ratusz Staromiejski, ul. Stary Rynek 25, 82-300 Elbląg, tel. 55 239 33 77, www.turystyka.elblag.eu

PASŁĘK

W-M 6A ok. 1 km *

Trasa spacerowa:

Ul. T. Kościuszki (parking przy zamku, ośrodek kultury, Urząd Miejski, biblioteka) – ul. B. Chrobrego (ratusz, kościół pw. św. Bartłomieja) – ul. bpa I. Krasickiego (kościół św. Józefa, Brama Młyńska) – powrót

Warto zobaczyć:

- zamek krzyżacki z ok. 1320 r., odbudowywany w XIV i XVI w. oraz po 1945 r.,
- gotycki kościół pw. św. Bartłomieja z 1. poł. XIV w., rozbudowany w XVI w.,
- mury miejskie z basztami (Wieża Kamienna) i bramami (Brama Młyńska) z XIII-XV w.,
- gotycki ratusz z XIV w., przebudowany w XVI,
- kamieniczki z XVIII i XIX w. (ul. Chrobrego, Dąbrowskiego, Osińskiego, Sienkiewicza),
- neogotycki kościół św. Józefa, ob. cerkiew greckokatolicka,
- renesansowy kościół św. Jerzego, ob. wspólnie użytkowany przez społeczność ewangelicką oraz prawosławną (św. Onufrego),
- miejską wieżę wodociągową z 1910 r.

Informacja:

Urząd Miasta i Gminy Pasłęk, pl. św. Wojciecha 5, 14-400 Pasłęk, tel. 55-248-20-01, 55-248-20-03, www.paslek.pl

KANAŁ ELBLĄSKI – REJSY

W-M 6B rejsy 1 dniowe *

Kanał Elbląski położony jest na Żuławach Wiślanych i Pojezierzu Iławskim. Długość kanału między Ostródą a Elblągiem wynosi ok. 84 km a różnica poziomów na pochylniach i śluzach 103,4 m. Kanał łączy jezioro Druzno z Drwęcą oraz z Jeziorem Jeziorak. Z Jeziora Druzno, poprzez rzekę Elbląg z Zalewem Wiślany, a także przez Kanał Jagielloński, Nogat i Wisłę z Morzem Bałtyckim.

Na szlak żeglowny składają się pochylnie: Buczyniec, Kąty, Oleśnica, Jelenie, Całuny oraz śluzy: Miłomłyn, Zielona, Ostróda, Mała Ruś.

Trasy rejsów: Elbląg/Buczyniec, Buczyniec/Elbląg ok. 5 h ● Ostróda/ Miłomłyn lub Miłomłyn /Ostróda 2,5 h ● Rejs spacerowy po Jeziorze Drwęckim 1 h ● Ostróda/ Stare Jabłonki lub Stare Jabłonki/ Ostróda 2,5 h ● Ostróda/ Jezioro Pauzeńskie/ Ostróda ok.2 h ● Elbląg/Jezioro Druzno/Elbląg ok. 2,5 h ● Rejs spacerowy po Jeziorze Jeziorak 1 h ● Iława/Sarnówek/Iława ok. 2 h.

Informacja:

Biuro Żeglugi Ostródzko-Elbląskiej Sp. z o.o. w Buczyńcu, Izba Historii Kanału Elbląskiego, ul. Pochylnia Buczyniec 1a, 14-400 Buczyniec, tel. 89 670 92 27, 89 670 92 17 www.zegluga.com.pl

ELK

ok. 3 km * **W-M 7A**

Trasa spacerowa:

Ul. Kąpielowa (parking przy nabrzeżu) – al. Lubelska (wzdłuż nabrzeża) – ul. Zamkowa (most, ruiny zamku) – powrót przez most – ul. Zamkowa – ul. Armii Krajowej (park Solidarności) – ul. F. Chopina – ul. T. Kościuszki (katedra św. Wojciecha Biskupa i Męczennika) – ul. Wojska Polskie (park Kopernika) – ul. Kąpielowa – most na rzece Elk – ul. Parkowa (Centrum Edukacji Ekologicznej) – parking

Elk położony jest na Pojezierzu Elckim, będącym częścią Pojezierza Mazurskiego. Miasto leży nad Jeziorem Elckim, Jeziorem Sunowo i rzeką Elk, będącą dopływem Biebrzy. Ponadto w obrębie miasta znajdują się dwa niewielkie jeziora: Selmęt Mały i Szyba.

Warto zobaczyć:

- poewangelicki kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa z lat 1847-1850,
- neogotycką katedrę św. Wojciecha Biskupa i Męczennika z 1893 r.,
- ruiny zamku krzyżackiego z przełomu XIV i XV w. na wyspie Jeziora Elckiego,
- wieżę ciśnień z 1895 r., ob. siedziba Stowarzyszenia Mniejszości Niemieckiej „Mazury” oraz Muzeum Kropli Wody,
- neogotycki kościół baptystyczny z pocz. XX w.,
- park miejski – Park Solidarności z alejkami pieszymi, fontanną z XIX,
- żelbetowy most drogowy przez Jezioro Elckie z 1910 r.,
- budynek Sądu Rejonowego – dawna kamienica mieszkalna z 1911 r.,
- eklektyczny budynek z pocz. XX w., dawniej Szkoła Muzyczna, ob. straż miejska,
- zabytkowy budynek z pocz. XX w., Wyższe Seminarium Duchowne,
- kamienice mieszkalne z przełomu XIX i XX w.,
- parowozownię normalnotorową,
- Elcką Kolej Wąskotorową.

Informacja:

Centrum Informacji Turystyczno-Kulturalnej w Elku, ul. Wojska Polskiego 47, 19-300 Elk, tel. 87 621 70 10, www.elk.pl

W-M 8A ok. 3,5 km *

Trasa spacerowa:

Parking Ekomarina (Most nad linią kolejową – winda, molo górne, falochron) – poprzez molo górne wracamy na pasaż Portowy – w prawo – ul. Warszawska (sąd wieża ciśnień, cerkiew św. Anny) – powrót – ul. Warszawska – pl. Grunwaldzki – ul. Olsztyńska (most obrotowy) – ul. S. Moniuszki (zamek krzyżacki, park Rogera Goemaer'a) – powrót most – ul. Nadbrzeżna (deptak, port) – w lewo przez park przy Międzyszkolnej Bazie Sportów Wodnych – parking Ekomarina

Giżycko jest położone w centralnej części Pojezierza Mazurskiego w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich, nad Jeziorem Niegocin. Nazywane jest stolicą żeglarstwa w Polsce.

Warto zobaczyć:

- jeziora: Niegocin, Kisajno i Tajty,
- Port Żeglugi Mazurskiej Giżycko,
- kościół ewangelicki z 1827 r.,
- cerkiew prawosławną św. Anny z końca XIX w.,
- most obrotowy na Kanale Łuczańskim z XIX w.,
- Twierdzę Boyen z XIX w.,
- zamek krzyżacki z XIV w., hotel,
- wieżę ciśnień z przeł. XIX i XX w., (w środku winda)
- kościół parafialny św. Brunona z lat 1936-1938,
- krzyż św. Brunona z 1909 r.

Informacja:

Centrum Promocji i Informacji Turystycznej w Giżycku, ul. Wyzwolenia 2, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 52 65, www.gizycko.turystyka.pl

ok. 0,6 km * W-M 8B

Trasa spacerowa:

Ul. Turystyczna (Twierdza Boyen) – osoby niepełnosprawne mogą zaparkować na terenie twierdzy. Zwiedzanie korony wałów nie dostępne dla w-skर्सów

Twierdza Boyen w Giżycku powstała w latach 1843-1855 jako strategiczny obiekt blokujący przesmyk pomiędzy jeziorami Niegocin i Kisajno. Twierdza stanowi jeden z najlepiej zachowanych zabytków architektury obronnej XIX w. w Polsce, co czyni z niej obiekt o wyjątkowej wartości historycznej i wysokich walorach turystycznych.

Na początku kwietnia 1843 r. król Fryderyk Wilhelm IV wydał rozkaz rozpoczęcia budowy twierdzy. Opracowany został projekt, który zakładał wybudowanie na planie sześcioboku ziemno-murowanego fortu zaporowego w bezpośrednim pobliżu miasta na tzw. Wyspie Giżyckiej. Do fortu miały prowadzić drogi wjazdowe przez bramy Giżycką, Kętrzyńską, Prochową i Wodną, zaś całość otaczać miał mur Carnota o długości 2303 m. Bastiony otrzymały nazwy: Hermann, Ludwig, Leopold (od imion generała) i Schwert, Recht oraz Licht (od symboli umieszczonych w herbie generała – Miecz, Prawo i Światło).

Twierdza została przygotowana dla załogi liczącej około 3000 żołnierzy. Garnizon giżycki utworzono w 1859 r. Od roku 1889 w Giżycku funkcjonowała komendantura, natomiast w 1902 r. w Twierdzy Boyen umieszczono składnicę artyleryjską. W trakcie I wojny światowej oddziały niemieckie broniły twierdzy przed nacierającymi oddziałami rosyjskimi.

Po wojnie utworzono tu szpital. W trakcie II wojny światowej twierdza była punktem zbornym armii Nord nacierającej na Polskę a następnie stała się siedzibą Abwehry. Po wojnie obiekt przejęło Wojsko Polskie. W latach 90-tych XX w. twierdza stała się obiektem turystycznym.

Informacja:

Twierdza Boyen, ul. Turystyczna 1, 11-500 Giżycko, tel. 79 861 28 41, www.boyen.gizycko.pl

W-M 8C ok. 1,4 km *

Trasa spacerowa:

Ul. H. Sawickiej (parking przy boisku, port) – ul. Wesota – ul. XX-lecia (promenada nad Jeziorem Ryńskim, restauracja Młyn) – ul. T. Kościuszki – ul. K. Wallenroda (zamek krzyżacki) – ul. M. Kopernika – ul. H. Sawickiej

Ryn jest położony na Pojezierzu Mazurskim nad dwoma jeziorami: Ryńskim i Ołów w krainie Wielkich Jezior ok. 24 km na południowy zachód od Giżycka.

Warto zobaczyć:

- pokrzyżacki zamek na wzgórzu w centrum miasta z ok. 1337 r., ob. hotel,
- wiatrak typu holenderskiego z II poł. XIX w.,
- wieżę ciśnień z XIX w.,
- kaplicę ewangelicką z XIX w.,
- stary młyn (ob. jest częścią Zamku),
- podziemny, średniowieczny kanał łączący jeziora Ołów i Ryńskie,
- promenadę nad J. Ryńskim, marinę na ul. H. Sawickiej.

Informacja:

Punkt IT w Rynie, ul. H. Sawickiej 1, 11-520 Ryn, tel. 87 421 80 61, rck-it@wp.pl, www.rck-ryn.pl

ok. 0,8 km * W-M 9A

Trasa spacerowa:

Polecamy spacer nad Jeziorem Gołdap i po łożniach – ul. Promenada Zdrojowa (parking, pijania wód, łożnie, grota solna)

Gołdap jest ośrodkiem turystyczno-wypoczynkowym, leżącym na skraju Garbu Szeskiego, nad rzeką Gołdapą, w pobliżu granicy z Rosją, tam gdzie rozciąga się legendarna Puszcza Romincka z Parkiem Krajobrazowym. Miasto posiada status uzdrowiska. Jako uzdrowisko klimatyczno-borowinowe oferuje usługi lecznictwa w zakresie schorzeń narządów ruchu, reumatycznych, stanów pourazowych oraz niektórych chorób kardiologicznych, układu oddechowego i nerwowego, a także chorób kobiecych.

Warto zobaczyć:

- poewangelicką konkatedrę NMP Matki Kościoła z 1560 r.,
- kościół św. Leona z 1894 r.,
- dwie wieże ciśnień z przełomu XIX i XX w.,
- łożnie solankowe,
- kamienice z XIX w.,
- na rynku zegar słoneczny,
- stary cmentarz żydowski z początku XIX w.,
- nad zachodnim brzegiem jeziora Gołdap, opodal sanatorium „Wital”, zachowały się pozostałości zbudowanej w 1940 r. głównej kwatery wojennej dowództwa Luftwaffe o kryptonimie „Robinson”, współpracującej z kwaterą Hermanna Göringa w Romintach (ob. Krasnolesie) w Puszczy Rominckiej,
- pozostałości archeologiczne.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej, pl. Zwycięstwa 16, 19-500 Gołdap, tel. 87 615 20 90, www.goldap.pl

W-M 10A ok. 2,5 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Biskupska (parking przy Centrum Turystyczno-Rekreacyjnym) – ul. A. Mickiewicza – bulwar Jana Pawła II (Jeziork Mały, Galeria Jeziork, hala sportowa, Iławskie Centrum Kultury) – ul. Niepodległości (ratusz) – ul. Kościelna (kościół Przemienienia Pańskiego) – ul. Konstytucji 3 Maja – most nad przesmykiem między jeziorami – parking

Iława położona jest na Pojezierzu Iławskim, nad Jeziorkiem. Historycznie leży na Pomezaniu (Prusy Górne).

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta,
- kościół Niepokalanego Poczęcia NMP z 1933 r.,
- kościół Przemienienia Pańskiego z 1 poł. XIV w.,
- pozostałości murów obronnych z 1 poł. XV w.,
- ratusz z końca XIX w.,
- dworzec kolejowy z 1905 r.,
- cerkiew św. Jana Teologa z 1899 r., ul. Jagiellończyka,
- kamienice z przełomu XIX/XX w.,
- trasę spacerową wokół Małego Jeziorka,
- wieżę ciśnieni, ul. 1 Maja,
- amfiteatr,
- wodociągową wieżę ciśnieni przed dworcem PKP,
- dawny młyn wodny z budynkiem gospodarczo-mieszkalnym z 1912 r.,
- młyn z końca XIX w. (ob. budynek usługowo-magazynowy).

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Iławie, ul. Niepodległości 13, 14-200 Iława, tel. 89 648 58 00, www.ilawa.pl

JEZIORO JEZIORAK – REJSY, SPŁYWY, ŻAGLE

ok. 1-7 dni *** W-M 10B

Jeziork Jeziorak to rynnowe jezioro polodowcowe położone w północno-wschodniej Polsce w obrębie Pojezierza Iławskiego. Jeziorak jest najdłuższym (27 km) oraz szóstym pod względem powierzchni jeziorem w Polsce. Znajduje się tu wiele zatok, półwyspów i 16 wysp, a największe z nich to Wielki Ostrów (Wielka Zuława) i Wielki Bukowiec, Gierczak Mały, Gierczak Wielki i Łąkowa. Jezioro połączone jest z Kanałem Elbląskim.

Brzegi północnej części jeziora są przeważnie niskie, miejscami podmokłe, zaś w części południowej wysokie, pagórkowate, często strome. Zachodnie obrzeża i środkowe partie brzegów wschodnich zajmują kompleksy leśne. Jeziorak łączy się z jeziorami: Płaskim, Ewingami, Dauby.

Polecamy rejsy na pokładzie białej floty, spływy kajakowe i żeglarskie rejsy z Iławą do Siemian, Jerzwałdu i Zalewa.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Iławie, ul. Niepodległości 13, 14-200 Iława, tel. 89 648 58 00, www.ilawa.pl

KĘTRZYN

W-M 11A ok. 1,9 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Dworcowa (parking przy cerkwi, cerkiew Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy) – pl. Zamkowy (zamek, muzeum) – ul. Zjazdowa – ul. Zamkowa (bazylika kolegiacka św. Jerzego) – ul. Staromiejska – rondo Jana Pawła II (łoża masońska) – ul. gen. W. Sikorskiego (kościół św. Katarzyny, kamienice) – pl. Marszałka J. Piłsudskiego (ratusz, skwer, fontanna) – ul. M. Kajki (amfiteatr) – ul. T. Kościuszki (pasaż nad jeziorem Górne) – ul. A. Asnyka – ul. Pocztowa – ul. Dworcowa

Kętrzyn leży na styku Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, Pojezierza Mrągowskiego i Niziny Sępolskiej nad rzeką Guber.

Warto zobaczyć:

- gotycką bazylikę kolegiacką św. Jerzego z XIV-XVI w.,
- kościół św. Jana z XVI w. i Szkołę Wielką (ob. ewangelicki),
- zamek krzyżacki (Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego),
- neogotycki kościół św. Katarzyny z 1895 r.,
- cerkiew prawosławną Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy z lat 30. XX w., (dawna kaplica ewangelicka),
- neogotycki ratusz z 1885 r.,
- klasycystyczną lożę masońską z lat 1860-1864,
- fragmenty murów obronnych z XIV w.,
- amfiteatr,
- podziemia kętrzyńskie,
- Starą Synagogę z 1853 r.,
- wieżę ciśnień z pocz. XX w.,
- kamienice, w tym kamienica Jacoby'ego,
- Wilczy Szaniec – kwaterę Hitlera z 1942 r.

Informacja:

Punkt Informacji Turystycznej, pl. Piłsudskiego 10 /1, 11-400 Kętrzyn, tel. 89 751 47 65, www.it.ketrzyn.pl

ŚWIĘTA LIPKA – SANKTUARIUM

ok. 0,8 km * W-M 11B

Wieś Święta Lipka położona jest na Pojezierzu Mazurskim pomiędzy Kętrzynem (ok. 12 km) a Reszelem (ok. 6 km), nad jeziorem Dejnowo. Znajduje się tutaj jedno z najbardziej znanych w Polsce

sanktuariów maryjnych. Świątolińska bazylika pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny wraz z obejściem krążgankowym i klasztorem jest jednym z najważniejszych zabytków baroku w północnej Polsce. Początki kultu Maryjnego sięgają w Świętej Lipce XIV w. W krótkim czasie miejsce to zasłynęło cudami i uzdrowieniami.

Warto zobaczyć:

- barokową bazylikę Nawiedzenia NMP z lat 1688-1730,
- trakt pielgrzymkowy z zabytkowym zespołem kapliczek kalwaryjnych i wiekowymi lipami między Świętą Lipką a Reszlem.

Informacja:

Sanktuarium w Świętej Lipce, Parafia Rzym. – Kat. pw. Nawiedzenia NMP, Św. Lipka 29, 11-440 Reszel, tel. 89 755 35 45, www.swlipka.org.pl

RESZEL

ok. 0,8 km * W-M 11C

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, ratusz) – ul. Krótka – ul. W. Reymonta – ul. J. Słowackiego (klasztor, kościół farny pw. św. Piotra i Pawła) – ul. Podzamcze (zamek, cerkiew) – ul. Mazurska (gotycki most) – ul. Spichrzowa (spichlerz) – rynek

Reszel położony jest na Pojezierzu Mrągowskim, nad rzeką Sajną, dopływem Gubra wpadającym do Łyny.

Warto zobaczyć:

- zamek biskupów warmińskich z lat 1350-1401, na planie kwadratu,
- gotycki kościół farny pw. św. św. Piotra i Pawła z XIV w.,
- cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego z XVIII w.,
- gotyckie mosty nad Sajną z XIV w. zwane Rybackimi,
- klasycystyczny ratusz z XIX w. w rynku,
- pozostałości murów obronnych z XIV w.,
- spichlerz z XVIII w.,
- trakt pielgrzymkowy z zabytkowym zespołem kapliczek kalwaryjnych i wiekowymi lipami między Świętą Lipką a Reszlem.

Informacja:

Zamek Reszel, ul. Podzamcze 3, 11-440 Reszel, tel. 89 755 01 09, www.reszel.pl

LIDZBARK WARMIŃSKI

W-M 12A ok. 1,5 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Wysokiej Bramy/rondo (parking przy Spotem, cerkiew) – ul. Wysokiej Bramy (Wysoka Brama) – ul. Powstańców Warszawy – pl. Wolności (kamienice, ratusz, skwer) – ul. Prosta – ul. M. Reja – most na Łynie*** (zamek, hotel) – ul. M. Kajki – pl. Młyński (młyn) – ul. M. Kajki – ul. M. Reja (kolegiata św. św. Piotra i Pawła, klasztor) – most na Łynie – ul. Dębowa wzdłuż Łyny – ul. Wysokiej Bramy

Lidzbark Warmiński położony jest w północno-zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego na historycznej Warmii, w widłach rzek Łyny i jej dopływu Symsarny oraz na styku trzech krain: Niziny Sępopolskiej, Pojezierza Olsztyńskiego i Wzniesień Górowskich.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta,
- gotycki zamek Biskupów Warmińskich z XIV w., z przedzamczem, bastionem i basztą,
- późnogotycką kolegiatę św. Piotra i Pawła z klasztorem i wikarówką z XIV w.,
- pseudoromańską poewangelicką bazylikę z lat 1818-23, ob. cerkiew prawosławna,
- barokowy kościół Podwyższenia Krzyża z 1709-89,
- gotycką Wysoką Bramę z lat 1466-78,
- mury obronne z XIV w.,
- barokowo-klasycystyczną oranżerię Krasickiego z lat 1711-24 dla bpa Teodora Potockiego,
- neogotycki ratusz z XIX w.,
- zabytkowe domy przy ulicach: Wysokiej Bramy, Kajki, Mickiewicza, Kopernika, Lipowej, Wyszyńskiego, Placu Konstytucji 3 Maja, Ratuszowej, Hożej, Kasprowicza, Placu Wolności,
- pomnik Ignacego Krasickiego,
- budynek dawnego młyna,
- kolejową wieżę ciśni.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej, ul. Krasickiego 1, 11-100 Lidzbark Warmiński, tel. 89 519 00 52, www.gminalidzbark.com

MRAĞOWO

ok. 6,3 km * **W-M 13A**

Trasa spacerowa:

Ul. Mrongowiusza (parking) przy rondzie, Centrum Informacji Turystycznej – ul. Warszawska (skwer, fontanna, Jezioro Magistrackie) – pl. Kajki – ul. Ratuszowa – ul. Królewiecka (kościół pw. św. Wojciecha, sąd, Urząd Miasta) – ul. Giżycka – promenadą w kierunku wschodnim wzdłuż jeziora (ekomarina, amfiteatr) – powrót promenadą nad Jeziorem Czos – ul. Oficerska – ul. Mrongowiusza

Mrażowo położone jest na Mazurach, na Pojezierzu Mrażowskim. Miasto leży nad jeziorami: Jeziorem Juno, Magistrackim i Czos.

Warto zobaczyć:

- kościół ewangelicki z XVIII w.,
- neogotycki kościół pw. św. Wojciecha z 1860 r.,
- aptekę Pod Orłem z początku XIX w.,
- cerkiew prawosławną z 1895 r. (dawniej bożnica żydowska),
- kamienicę rabina z 1904 r.,
- gmach Urzędu Miejskiego z 1912 r., w stylu neorenesansu holenderskiego, przed pomnik patrona miasta Mrongowiusza,
- neogotycki budynek sądu z 1898 r.,
- Wieżę Bismarcka w parku im. W. Sikorskiego,
- plac Unii Europejskiej,
- miasteczko westernowe Mrongoville,
- amfiteatr nad jeziorem Czos z lat 80. XX w. miejsce imprez kulturalnych,
- pomnik Mrażowskiej Syrenki z 2007 r.,
- promenadę i moło nad jeziorem Czos,
- wyciąg narciarski na Górze Czterech Wiatrów,
- Muzeum Sprzętu Wojskowego z 2010 r. kolekcjonera Sławomira Trzeciakiewicza.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Mrażowie, 11-700 Mrażowo, ul. Warszawska 26, tel. 89 741 80 39, www.mragowo.pl

MIKOŁAJKI

W-M 13B ok. 1,4 km *

Trasa spacerowa:

Pl. Kościelny (parking, kościół pw. Świętej Trójcy) – al. Żeglarska – pl. Wolności – ul. M. Kajki – al. Kasztanowa – al. Żeglarska – pl. Kościelny

Mikołajki położone są w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich nad Jeziorem Mikołajskim. W Mikołajkach łączą się Jezioro Tałty z Jeziorem Mikołajskim. Nad Jeziorem Mikołajskim, przecinającym miasto, koncentrują się ośrodki wypoczynkowe. Ma tam swoją lokalizację Wioska Żeglarska. Z Mikołajek można popłynąć w kierunku Rynu, na Jezioro Sniardwy, do Rucianego-Nidy, do Gیزیcka i Węgorzewa. W pobliżu miasta położony jest słynny na cały świat rezerwat biosfery UNESCO – Jezioro Łuknajno.

Warto zobaczyć:

- klasycystyczny kościół ewangelicko-augsburski pw. Świętej Trójcy z 1842 r., proj. Schinkla,
- neogotycki kościół Matki Boskiej Różańcowej z 1910 r.,
- rezerwat przyrody Jezioro Łuknajno,
- Muzeum Reformacji Polskiej,
- Jezioro Mikołajskie – promenadę nadjeziorną.

Informacja:

Od kwietnia do końca października – Centrum IT w Mikołajkach, 1-730 Mikołajki, Pl. Wolności 7, tel. 87 421 68 50, 728 457 122. Po sezonie letnim – Centrum Kultury „Kłobuk”, ul. Kolejowa 6, tel. 87 421 61 46, www.mikolajki.eu

NIDZICA

ok. 1 km * **W-M 14A**

Trasa spacerowa:

Pl. Wolności (parking, ratusz, kamienice) – ul. W. Jagiełły (archiwum państwowe) – ul. Zamkowa (zamek, muzeum, park) – ul. A. Mickiewicza – pl. Wolności

Nidzica położona jest na Pojezierzu Mazurskim w południowej części województwa warmińsko-mazurskiego nad rzeką Nidą.

Warto zobaczyć:

- gotycki zamek krzyżacki z XIV w., rozbudowany w XV w., zniszczony w 1945, po wojnie odbudowany.
- ratusz z XIX w.,
- domy i spichlerz z XIX w.,
- poewangelicki kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Wojciecha z XIV w.,
- klasztor,
- kościół ewangelicko-augsburski św. Krzyża z XIX w.,
- browar zamkowy z XIX w.,
- fragmenty murów obronnych z basztami,
- kolejową wieżę ciśnień.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Nidzicy, ul. Zamkowa 2, 13-100 Nidzica, tel. 89 625 03 70, www.nidzica.pl

NOWE MIASTO LUBAWSKIE

W-M 15A ok. 1,3 km *

Trasa spacerowa:

Ul. T. Kościuszki (parking w podwórzu kamienic) – ul. 3 Maja (spichlerz, ogród różany, Baszta Bramy Lubawskiej) – rynek (kościół ewangelicki, ob. punkt IT) – ul. Kościelna (bazylika św. Tomasza Apostoła) – ul. Wodna (most na Drwęcy) – ul. Nad Drwęcą – ul. Wjazdowa – ul. 19 Stycznia (Baszta Brodnicka, mury obronne, pomnik, armaty) – ul. A. Mickiewicza – ul. T. Kościuszki

Nowe Miasto Lubawskie położone jest między Garbem Lubawskim a Pojezierzem Iławskim, nad rzeką Drwęcą.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta,
- gotycką bazylikę św. Tomasza Apostoła z lat 1330-50, (wewnątrz płyta nagrobna wójta zamku w Bratianie Kunona von Liebensteina z ok. 1407 r., renesansowy nagrobek wojewody chełmińskiego Mikołaja Działyńskiego (zm. 1604), renesansowy ołtarz główny,
- dawny kościół ewangelicki z 1912 r.,
- domy z XIX w.,
- gotycką Basztę Bramy Lubawskiej z II poł. XIV w.,
- gotycką Basztę Brodnicką (Kurzętnicką) z II poł. XIV w.,
- fragmenty murów miejskich z XIV w.,
- ruiny klasztoru oo. Reformatów w Łąkach Bratiańskich,
- klasycystyczny ratusz,
- budynek poczty,
- spichlerz.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Nowym Mieście Lubawskim, ul. Rynek 23, 13-300 Nowe Miasto Lubawskie, tel. 56 474 23 44, www.umnowemiasto.pl

OLECKO

ok. 3,2 km * W-M 16A

Trasa spacerowa:

Pl. Wolności (parking, skwer, kościół pw. NMP Królowej Polski, fontanna) – ul. Grunwaldzka (most na rzece Lega) – ul. Młynowa – ul. Zamkowa (kościół Podwyższenia Krzyża Świętego) – pl. Zamkowy (kampus uczelniany, restauracja) – Wiewiórcza ścieżka (pomost nad zatoką) – wzdłuż jeziora (Mazurska Chata, keja, plaża miejska, molo) – ul. Park (stadion, hala widowiskowa, pomnik wojenny z 1927 r.) – ul. Czerwonego Krzyża – ul. J. Sembrzyckiego – ul. Armii Krajowej – pl. Wolności

Olecko leży na wschodnich krańcach Pojezierza Mazurskiego, na szlaku łączącym Krainę Wielkich Jezior Mazurskich z Pojezierzem Suwalsko-Augustowskim, nad rzeką Legą i Jeziorem Oleckim Wielkim.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta z XVI-XIX w.,
- rynek w kształcie nieregularnego trapezu,
- dawny zespół zamkowy z XV-XVI w.,
- fragmenty konstrukcji dawnego zamku z widoczną basztą narożną,
- kościół Podwyższenia Krzyża Świętego z lat 1859-1861,
- skocznię i molo z ok. 1930 r.,
- drewnianą chatę mazurską z lat 20. XX w.,
- młyn wodny z 1895 r. nad rzeką Legą (obecnie elektryczny),
- wieżę ciśnień z przeł. XIX-XX w.,
- kamienicę z XIX w., na pl. Wolności 17,
- hotel Kronpinz, ob. dom mieszkalny, przy placu Wolności,
- domy z XIX i pocz. XX w., ul. Armii Krajowej, 11 Listopada, Grunwaldzka, Kolejowa, pl. Wolności,
- dwór w Siejniku z poł. XIX w.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Olecku, pl. Wolności 22, 19-400 Olecko, tel. 87 520 49 48, www.um.olecko.pl

OLSZTYNEK

W-M 17A ok. 0,7 km *

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, ratusz, Dom Mrongowiusza, muzeum, zamek) – ul. Skłodowa (kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa) – powrót na rynek

Olsztynek jest położony na Warmii, na obszarze Pojezierza Olsztyńskiego, ok. 28 km na południowy zachód od Olsztyna.

Warto zobaczyć:

- założenie urbanistyczne z XIV-XIX,
- kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z lat 1883-88,
- kościół z XIV w., ob. galeria MBL,
- zamek z 1 poł. XIV, XVII-XIX w., ob. szkoła,
- mury obronne z XIV w.,
- ratusz z lat 1915-23, Rynek 1,
- domy z XIX/XX w.,
- dawną plebanię ewangelicką z 1648 r., ob. muzeum, Rynek 8,
- pomnik Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza,
- dwie wieże ciśniń.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Olsztynku, ul. Ratusz 1, 11-015 Olsztynek, tel. 89 519 54 77, www.olsztynek.pl

OLSZTYNEK: MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY

ok. 1,5 km * **W-M 17B**

Trasa spacerowa:

Parking – ul. Leśna (kasa i wejście na teren skansenu) – skansen dostępny dla w-skersów

Olsztynecki skansen należy do jednych z najstarszych w Polsce. Jego początki sięgają 1909 r., kiedy to władze Królewca podjęły decyzję o stworzeniu muzeum na wolnym powietrzu.

W latach 1910-1913 wybudowano ok. 20 obiektów z XVIII-XIX w., reprezentujących budownictwo mieszkalne, sakralne, przemysłowe oraz gospodarcze. Na terenie muzeum znajdowały się także dwa obiekty archeologiczne.

W 1937 r. ze względu na ograniczoność terenu Królewieckiego Ogrodu Zoologicznego zdecydowano o przeniesieniu obiektów do Olsztynka, w którego okolicach znajdowało się Mauzoleum prezydenta Rzeszy, feldmarszałka Paula Hindenburga. Translokacji dokonano w latach 1938-1942.

Muzeum dysponuje dziś terenem o powierzchni 94 ha. Posiada bogate zbiory muzealiów ruchomych i nieruchomych. Zgromadzone są w 74 obiektach dużej i małej architektury wiejskiej z Warmii, Mazur, Powiśla i Małej Litwy. Są to budynki mieszkalne, sakralne, zabudowania gospodarcze i przemysłowe. Wyposażenie budynków stanowią eksponaty pokazujące tradycyjne metody pracy i obrzędy na wsi w XIX i XX w. Zbiory muzealne kultury materialnej oraz sztuki ludowej przekraczają 10 tys. egzemplarzy. Do tego zieleń oraz ożywiająca zwierzyna: konie, w tym koniki polskie z rodziny tarpanów, krowy, kozy, owce, króliki, ptactwo. Latem z powodu wyjątkowo dużego zainteresowania zwiedzających, jest tu niezwykle rojno i gwarno, za to zimą skansen sprawia wrażenie oazy, w której czas jakby się zatrzymał lub upływał znacznie wolniej.

Informacja:

Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku, ul. Leśna 23, 11-015 Olsztynek, tel. 89 519 21 64, www.muzeumolsztynek.pl

W-M 18A ok. 1,6 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Zamkowa (parking przy zamku, muzeum) – ul. A. Mickiewicza (popiersie T. Kościuszki, amfiteatr) – pasaż nad Jeziorem Drwęckim w kierunku południowym (wyciągarka dla narciarzy wodnych, molo, multimedialna fontanna Rybaka) – pasaż nad jeziorem – wzdłuż ul. J. Słowackiego – powrót – ul. J. Słowackiego – ul. A. Mickiewicza

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta lokowanego ok. 1270 r.,
- gotycki kościół św. Dominika Savio z XIV w.,
- neogotycki kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z lat 1856-1875,
- neogotycki kościół ewangelicko-metodystyczny z 1907 r.; z wieżą – punkt widokowy na Ostródę,
- neogotycką kaplicę baptyistów z 1910 r.,
- koszary artyleryjskie (tzw. Białe Koszary) z 1913 r.,
- koszary Grollmanna (tzw. Czerwone Koszary) z lat 1890-1898,
- fragmenty gotyckich murów obronnych z XV w.,
- koszary przy ul. garnizonowej (Bergkaserne) – najstarsze ostródzkie koszary, zbudowane w połowie XIX w., w ruinie,
- gotycki zamek pokrzyżacki z XIV w., był siedzibą komturstwa krzyżackiego,
- Ślužę Ostróda, ul. Szosa Elbląska,
- wieżę Bismarcka z 1902 r.,
- dworzec kolejowy z końca XIX w.,
- neogotycką wieżę ciśnień z przeł. XIX i XX w.,
- kamienice z XIX i pocz. XX w. przy ul.: Mickiewicza, Sienkiewicza, Jana Pawła II, Czarnieckiego, Słowackiego, 11 Listopada, Armii Krajowej,
- multimedialną fontannę Rybaka.

ok. 1,5 km * W-M 18B

Grunwald – pole bitwy z 1410 r. pomiędzy Zakonem Krzyżackim a Polską. Położone jest ok. 2 kilometrów na południowy wschód od wsi Grunwald, pomiędzy Stębarkiem, Łodwigowem i Ulnowem. Obejmuje łąki i tereny zalesione, zespół pomnikowy oraz ruiny kaplicy pobitewnej, który uznany został za pomnik historii.

Największą atrakcją jest pole Bitwy Grunwaldzkiej z pomnikami i muzeum. Corocznie w weekend przypadający w połowie lipca zjeżdżają się tu bractwa rycerskie z całej Europy, aby wziąć udział w inscenizacji odtwarzającej to historyczne wydarzenie. W ostatnich latach przedstawienie to przyciąga kilkadziesiąt tysięcy widzów.

Informacja:

Centrum IT w Ostródzie, pl. Tysiąclecia Państwa Polskiego 1a, 14-100 Ostróda, tel. 89 642 30 00, www.ostroda.pl

Informacja:

Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku, ul. Stębark 1, 14-107 Gierzwałd, tel. 89 647 22 27, www.muzeumgrunwald.fbrothers.com

W-M 19A ok. 0,9 km *

Trasa spacerowa:

Ul. G. Gizewiusza (parking, kościół św. Jana Chrzciciela, Dom Kultury) – pl. I. Daszyńskiego (fontanna, kamienice, ratusz) – ul. Rybacka (muzeum, baszta) – ul. Ratuszowa – ul. Wojska Polskiego (park nad Piszą) – ul. M. Kopernika – ul. G. Gizewiusza

Pisz położony jest w południowo-wschodniej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, nad jeziorem Roś i nad wypływającą z niego Piszą, w otoczeniu Puszczy Piskiej.

Warto zobaczyć:

- kościół św. Jana Chrzciciela z 1694 r.,
- neogotycki ratusz z 1900 r. (Muzeum Ziemi Piskiej, Starostwo Powiatowe i USC),
- zespół ośmiu niemieckich schronów wojskowych z lat 1939-1944,
- fragmenty muru oraz fundamenty byłego zamku krzyżackiego,
- dom w stylu barokowym z XVIII w. przy ul. Rybackiej 8,
- domy z XIX w. przy ul. Lipowej,
- domy z I. połowy XIX w. przy ul. Rybackiej 9, 12, 13, 15, 16, 17, 18 i 30,
- secesyjne domy na pl. Daszyńskiego 8, 14,
- neogotycki budynek dawnej słodowni – browaru z końca XIX w., baszta,
- wieżę ciśnień z 1907 r.,
- kamienną Babę z Wejsunów.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Pisz, pl. Daszyńskiego 16, 12-200 Pisz, tel. 87 423 26 75, www.pisz.pl

ok. 1,3 km * W-M 20A

Trasa spacerowa:

Pl. Juranda (ratusz, starostwo, muzeum, zamek) – ul. Spacerowa – w prawo – pasaż nad jeziorem Domowe Duże, molo) – do kanału – ul. A. Mickiewicza – za kanałem w prawo – ścieżka wokół jeziora Małe Domowe (trasa wokół jeziora) – pl. Wolności – ul. Żwirki i Wigury – ul. Odrodzenia – pl. Juranda

Szczytno leży na granicy Pojezierza Olsztyńskiego i Mrągowskiego. Miasto jest położone w odległości 47 km na południowy wschód od Olsztyna. Przez Szczytno przepływa „Kanał Domowy” – kanał wodny łączący Jezioro Domowe Małe i rzekę Sawica.

Warto zobaczyć:

- ratusz z lat 1936-37, ob. Muzeum Mazurskie,
- ruiny zamku krzyżackiego z ok. 1370 r., dawna siedziba komtura,
- barokowy kościół ewangelicko-augsburski z 1718 r.,
- chatę mazurską z XIX w.,
- klasycystyczny zajazd z XIX w.,
- Trakt Królewski,
- Bartną Stronę miasta,
- ulicę Rynkową,
- Dom Polski,
- pseudoklasycystyczny budynek dawnego starostwa z 1885 r., ob. Urząd Skarbowy,
- budynek Sądu Rejonowego z lat 1867-1869,
- Dom Pomocy Społecznej z 1884 r.,
- neogotycki Kościół Wniebowzięcia NMP z lat 1897-1899,
- kościół Chrześcijan Baptystów z 1903 r.,
- kościół św. Stanisława Kostki z lat 1929-1931,
- budynek poczty z 1892 r.,
- wieżę ciśnień z 1908 r.,
- jezioro Domowe Duże i Domowe Małe.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej w Szczytnie, ul. Polska 12, 12-100 Szczytno, tel. 89 676 09 99, www.miastoszczytno.pl

WĘGORZEWO

W-M 21A ok. 1,7 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Braci Ejsmontów (parking przy porcie Keja) – ul. Mata – pasaż nad Węgorapą – kładka nad kanałem (zamek) – bulwar Loir et Cher (Muzeum Kultury Ludowej, Węgorapa, przystań Żegluga Mazurska) – ul. Portowa – pl. Wolności – ul. Zamkowa – ul. Nadbrzeżna – port Keja – ul. Braci Ejsmontów

Węgorzewo położone jest w północnej części Wielkich Jezior Mazurskich nad rzeką Węgorapą, Jeziorem Święcayty. Z Jeziorem Mamry miasto łączy Kanał Węgorzewski.

Warto zobaczyć:

- zamek krzyżacki z 1398 r., przebudowany w połowie XVIII w. w stylu barokowym,
- późnogotycki kościół św. św. Piotra i Pawła z lat 1605-11,
- ratusz z XIX w. przy ul. Zamkowej, obecnie Urząd Miasta i Gminy,
- kamieniczki z XIX w. przy ulicach Zamkowej, Teatralnej, Pionierów i placu Wolności;
- pałac i park z 1. połowy XIX w.,
- budynek dworca kolejowego z XIX w.,
- cerkiew prawosławną z pocz. XX w.,
- kościół Dobrego Pasterza z lat 1912-13,
- kościół bizantyjsko-ukraiński św. Krzyża z lat 1930-33,
- Muzeum Kultury Ludowej – skansen przy ul. Portowej,
- jezioro Mamry,
- Kanał Młyński,
- przystań rybacką i jachtową (port Keja).

Informacja:

Biuro Informacji Turystycznej w Węgorzewie, ul. Bulwar Loir Et Cher 4, 11-600 Węgorzewo, tel. 87 427 40 09, www.wegorzewo.pl

MAMERKI – BUNKRY

ok. 3 km ** **W-M 21B**

Trasa spacerowa:

Bunkry byłej kwatery Wehrmachtu i Miasto Brygidy są dostępne dla w-skर्सów tylko z zewnątrz

Mamerki leżą na Mazurach, nad Kanałem Mazurskim, około 8 km od Węgorzewa, 22 km od Giżycka, 25 km od Kętrzyna, a 18 km od Gierłoży. Znajduje się tu jeden z najlepiej zachowanych w Polsce kompleks niezniszczonych bunkrów niemieckich z okresu II wojny światowej – Kwatera Główna Niemieckich Wojsk Lądowych (OKH). W latach 1940-1944 zbudowano tu dla potrzeb 40 generałów i feldmarszałków, 1500 oficerów i żołnierzy Wehrmachtu około 250 obiektów, w tym 30 schronów żelbetonowych, które niezniszczono zachowały się do naszych czasów.

W skład kompleksu wchodzi bunkier „gigant”, którego ściany i stropy mają grubość 7 m. Korytarze i wnętrza schronów są dostępne dla turystów. Zachowały się zejścia do kanałów oraz cały 30 m tunel podziemny łączący bunkry numer 28 i 30 w „Mieście Brygidy”. Niemcy nie zdążyli wysadzić schronów, zostały one opuszczone bez walki przez wojska Wehrmachtu w styczniu 1945 r. Obecnie na terenie kompleksu Mamerki w „Mieście Brygidy” znajduje się Muzeum II Wojny Światowej. Schrony Centrum Łączności i Dowodzenia zostały oświetlone i odtworzono wnętrza (ponad 600 m kw. powierzchni).

Informacja:

Mamerki – Muzeum II wojny w schronach Centrum Dowodzenia i łączności
Muzeum czynne: 15.IV-15.X, codziennie od 9.00-20.00,
tel. 698 793 104, www.mamerki.com